

מדינת ישראל

הכנסת השניה

ב.ש.

פרוטוקול מס. 10/ב

מישיבת ועדת הכספים, שנתקיימה
ביום ד', ט"ו בכסלו תשי"ג (3.12.52) ג-8.30.

נוכחים:

ז. סוזאייב	י. גורי - יו"ר
י. פרדר	ח. אריאב
ס. קלמר	י. בדר
י. רוקח	א. גניחובסקי
	ש. דיין
	ק. לוי

מרזמים:

מר מוזס	-	מבקר המדינה
מר מאירי	-	מנהל משרד מבקר המדינה
מר זגני	-	משרד האוצר
מר עילם	-	משרד העבודה
מר בזק	-	מזכיר

סדר היום:

דיון בדיון-וחשבון מבקר המדינה בענין "עמידר".

XX

XX

XX

היו"ר י. גורי:

אני פותח את הישיבה.

אני מקדם בברכה את מבקר-המדינה ואת מנהל משרדו; נדמה לי שהוא יושב אתנו לראשונה בהרכב זה של הוועדה, בכנסת השניה.

הדו"ח האחרון של מבקר-המדינה בענין חברת "עמידר" מציין כמה ליקויים בסדרי החברה. ידוע לי שבקרב הממשלה מתקיימים עתה דיונים על ריאורגניזציה של חברה זו על יסודות אחרים. דיוננו היום יתקיים איפוא רק במסגרת הדו"ח של מבקר-המדינה.

א. גניחובסקי:

כיצד זה יתכן שמוסד, שהממשלה השקיעה בו כספים כל-כך רבים, יהיה למעשה ללא פיקוח צבורי? האם לא יתכן לעשות סידור שמבקר-המדינה יהיה המפקח על חברות מעין אלו, ושהן תצטרכה להגיש לו דו"ח בזמנים קבועים, או לוועדת הכספים, ולא-רק כשמישהו יזכר שקיימת חברה שיש לבדוק את מעשיה? מה חושב מבקר-המדינה לתקן בענין זה?

ב.ש.

י. בדר:

מאחר שלא הבינתי היטב את אותו חלק של הדין-וחשבון המדבר על חומרים ובניה, ביקשתי מחבר הכנסת לנרמן, שהוא מהנדס במקצועו, להסביר לי זאת, והוא אמר לי: ראשית, פירוש הדבר שהוצאו מן המחשבים כמויות גדולות של חומרים במחיר רשמי, ללא שום בדיקה אם אמנם היו דרושים חומרים אלה לבניית הבניינים, כלומר, היתה לכל קבלן הזדמנות להשיג לפי דרישתו חומרים במחיר רשמי ללא הקצבה. שנית, העובדה שלבניינים הוכנסו חומרי בנין בכמות יותר קטנה מהדרושה לפי הסטנדרט, פירושה שחלק מהחומרים נעלם וכי הבניה עצמה היתה יותר זולה.

אלה הם איפוא דברים חמורים ביותר. לדעתי, יש לערוך חשבון מה הם החומרים שהוצאו מן המחשבים במחיר רשמי לעומת כמות החומרים הנמצאים בבניינים אלה, ואני יודע שאי-אפשר לדעת זאת לגבי הברזל, אך אפשר לחשב את כמויות המלט והעצים.

בנוסחה השקטפא של הדין-וחשבון ישנם צלילים שי חמורים גם ביחס לסדר מסירת הדירות - אני מבין מה משמעות הדבר כאשר בתקופה שלחץ העולים היה כה חמור, באה ההנראה בע"פ מן הסוכנות, שאינה חתומה על-ידי שום איש, או שאינה חתומה על-ידי הפקיד המוסמך, ביחס למסירת הדירות.

לאור הדו"ח יכול להתקבל רושם, שבנייני העץ הנמצאים היום בידי "עמידר" נבנו על-ידי "עמידר". אך עובדה היא, שהם הונאו ארצה על-ידי הסוכנות והיו בנייני הסוכנות, ואם "עמידר" מכניסה זאת למסגרת הבניינים שהיא הקימה - הרי זה רק כדי לבפח את זכותה, כי הממשלה שילמה אצבעים לסוכנות.

ברצוני לשאול ביחס ל"אפרידר": מה המבנה שלה, מי הקים אותה, באילו תנאים, על-סמך מה רכשה "עמידר" מניות בחברת "אפרידר"? האם זה בהתאם למטרות "עמידר", שביחס אליהן נתקבלה בזמנו החלטה בוועדה של הכנסת?

אני רואה, ש"עמידר" חילקה ביד רחבה אשראי, גם לא אפוטטיקאי, לקבלנים של החברות; האם זה אחד מתפקידי "עמידר" לפי החלטה זו? מי הוא איפוא זה, שהרחיבו שינה את פעולות "עמידר"?

לאחר הדיון כאן, אציע לביא את כל העניין הזה למליאת הכנסת, כי בוזבזו אלפי לירות, בוזבזו סכומים גדולים במטבע זר ובוזבזו שנות-חיים של עולים. אני גם מאשים את הממשלה בהזנחה חמורה, כי עליה היתה החובה להכניס לחברת "עמידר" רוב של מנהלים, אך היא שלחה לשם את שני האנשים העסוקים ביותר במדינה - קפלן הטנוח ודוד הורביץ, ולכן השאירה, למעשה, את הנהלת החברה בידי אדם אחד, שאינו מייצג אותה.

י. רוקח:

לגבי ענין רציני זה, נראה לי שדו"ח סבקר-המדינה הוא מצומצם מדי, ואני מקווה שזוהי

רק תמצית הדו"ח.

גם אני מהנדס, וקראתי את הדו"ח של אגודת-האינוז'נרים בענין זה, ואני סוכרר להגיד שהדבר הוא איום. אני מכיר את שיכון "עמידר" בתל-אביב, ואני סוכרר להגיד שהוא הולך ומתפורר, ומכחינה טכנית - הדבר הוא יותר גרוע משכנת-התקווה, ואסור היה לבנות במינימום כזה של מלט.

במשך זמן רב הייתי בלתי-שקט מהעצבדה, שמסרו לאדם אחד להחליט על מליונים בעצמו. אני יודע שבכל השיכונים הצבוריים יש ועדות ווועדות משנה ביחס למסירת הדירות, ואילו כאן - נעשה הדבר בצורה אחת לגמרי.

אנו גם דרשנו לא-פעם לקבל פרטים על הרכב ההנהלה. כש"עמידר" נוסדה, הצטרפו להנהלתה נציגי ארגוני שיכונים צבוריים, כדוגמת "רסקו", "בווה-עונד", "מפדה-אזרחי" וכו', כדי שלמפעל יהיה אופי

ב.ש.

צנוני יותר, אך הם התפטרו אחר-כך ועל כל המפעל הזה נשאר בעל-בית אחד.

אנו נחנקים מחוסר כסף להספקת השירותים החיוניים, אך אנו יודעים שעלינו להצטמצם לפעמים בהכרח. והנה כאן, הוצאו מליונים ללא פיקוח.

מאחר שהענין הוא חריף עד למאוד, אני הושב שיש למסור את כל הענין למשטרה, כדי שתחקור בו. אני מאשים את הרטמן, כי הוא לא צריך היה להסכים לכך, שלמפעל לא תהיה תהלה. מדוע הוא לא תבע זאת? אני גם מתאר לעצמי שלא מבקר-המדינה הוא שאחר כל-כך במסירת ברו"ח; אני מניח שהוא לא יכול היה לקבל את החומר בזמן.

מי האחראי

האם אי-אפשר לקבוע באופן אישי צאצאצאצא צאצאצאצא לעובדה שדירות נמסרו ללא

פ.לונ:

אישורים סתאימים?

ברצוני לקבל הסבר בקשר לשכר הדירה: נאמר ש-542.400 ל"י שעמדו לגבייה יש פיגורים של 77.600 ל"י. כן נאמר שרישום שכר הדירה היה לקוי. האם פירוש הדבר שאין בטחון בסכום של 542 אלף ל"י שעמדו להגבות, או שאין בטחון ב-77 אלף של הפיגורים? כן ברצוני לדעת אם סכום זה של שכר-הדירה שנקבע כולל גם את הפקדונות.

בקשר לחומרים: נקבע ברו"ח שבדיקת הרשימות של כמויות החומרים לפני קבלתם היתה לקויה; מה פירוש הדבר - האם היתה רק בדיקה פורמלית, או שהיו רשימות שכלל לא נבדקו? במיקרה שלא נבדקו הרשימות, האם אי-אפשר לקבוע מי האחראי לכך באופן אישי? הוא הדין ביחס לחוזק הבניינים: ידוע איזה קבלן בנה כל דירה, והאם אין אחריות משפטית של הקבלן לגבי חוזק הבניין?

נאמר, ש"עמידר" העבירה 1.742.000 דולאר לידי החברה המרכזית למסחר ולהשקעות; מי היא חברה זו ומה היא נתנה ל"עמידר" תמורת הסכום הזה - האם היא נתנה תמורתו רק לירות או תמורה אחרת? בכל מקום שנאמר ברו"ח "היו מקרים" - היה כדאי לדעת את היקף המקרים.

פ.קלמר:

אני חושב שלא צדקו החברים ששללו את כל זכויות "עמידר". בכל-זאת, יש לזקוף משהו על חשבון חברה זו אשר עשתה הרבה בשטח שיכון העולים.

עד כמה שאני יודע, הרי בהדר-יוסף טיב הבניה של "עמידר" הוא טוב, וחוף מבטחה אחד שבת-ים - לא שמענו שבניית "עמידר" אינה טובה.

ברצוני לדעת מדוע לא מצורף לרו"ח הסבר מצד מנהלי החברה.

אין להאשים כאן את אלה שניהלו את החברה; אני פונה לממשלה ושואל אותה, כיצד זה קרה שהממשלה נטשה את החברה והשאירה אותה ללא כל פיקוח? אין הוועדה צריכה להכנס לענין האישורים לקבלת הדירות; לזה צריכה לאוג המוכנות והממשלה, אך עלינו לשאול, כיצד קרה שהממשלה שהשקיעה צא? מליון לירות בחברה, השאירה אותה ללא כל השגחה צבורית?

ה.אריאב:

איני יכול להבין את גישת חבר הכנסת קלמר; לא התאספנו כאן כדי לדבר על הישגי "עמידר", אלא מונח לפנינו רו"ח של מבקר-המדינה על החברה, ועלינו לדון לאורו.

טענתי טופנית ראשית לממשלה: מדוע היא לא דאגה לביקורת של מבקר-המדינה בתקופה יותר מוקדמת? כן ברצוני לשאול את הממשלה, מדוע לא צירף שר האוצר את הערותיו לרו"ח זה. א

ב.ש.

הממשלה אשמה בזה שנתנה להפקרות כזאת להמשיך זמן כל-כך רב, והשאירה את ההנהלה בידי איש אחד בלבד.

אם באמת נשאר רק איש אחד בהנהלה - פירוש הדבר שאדם זה אחראי לכל הליקויים. איני אומר שוועדת הכספים צריכה להחליט להגיש את העניין למשטרה, אך היא יכולה ליעץ לממשלה, להעביר את הדבר לעיון התובע הכללי.

י. פרדר:

בדיון זה אני נמצא במצב קצת עדין, כי עד לפני שנתיים הייתי בהנהלת "עמידר". אך אני רואה מחובתי לתת הסבחת מספר כדי למנוע הגזמות, וכן ברצוני לנגוע בשאלות מספר, שלדעתי נוגעות לתפקיד הוועדה בענין זה.

בענין העברת 1.700.000 דולאר לחברה המרכזית: "עמידר" התחילה את עבודתה בתנאים קשים ביותר, עשהיה לחץ גדול לבניה מיידית של עשרות-אלפי דירות, וכאשר האפשרויות האובייקטיביות (מהנדסים, פועלים מקצועיים, חומרי בנין) לא היו בהתאם להיקף עבודה כזה. "עמידר" קיבלה אז מהממשלה רק הקצבות מהמילווה האמריקאי, וסתוך כ-70 מוצרים הדרושים לבנייה, אפשר היה לקבל ממקור זה רק כ-10. להשגת יתר חומרי הבנין השתמשו בחברה המרכזית שהיה לה נסיון בבניות בחוץ-לארץ: החברה המרכזית קיבלה את הסחורות והחליפה אותן במחשבי החברה בארץ בצורה ש"עמידר" יכולה היתה להשתמש בהן.

לדעתי, יש בכל הענין הזה דוגמה של אי-תיאום בפעולות הממשלה: באותו זמן עסקו גם חברת "עמידר" וגם משרד העבודה בביצוע שיכונים עולים, אם-כי המשרד הצליח לבצע את העבודה הרבה יותר טוב מאשר החברה. הכרח להבהיר פעם מהן הפונקציות של "עמידר" ומהן אלה של משרד העבודה.

כאן המקום גם להפנות תשומת-לב לשאלה הכללית של סיב הבנייה בארץ. אנו משקיעים עשרות מליונים לירות/שנים אינו משוכלל. עקב הלחץ של דורשי השיכון וצמצום האמצעים לכך, אנו בונים בצורה המהווה, לדעתי, בזבוז של ההון הלאומי מבחינת הזמן הארוך. הגעתי למסקנה, אמנם אכזרית וקשה לביצוע, שאנו מוכרחים לשמור על סטנדרט מינימלי גם בשיכון צבורי.

מאחר שאין מנגנון ממשלתי מסוגל לבצע תפקידים רבים, אני מחייב בדרך-כלל את הגישה של הקמת חברות ממשלתיות אשר מוטלת עליהן אחריות מיוחדת. יחד עם זאת יש הכרח, לדעתי, לרכז את כל החברות האלה תחת גג מרכזי אחד אשר יאפשר פיקוח וגם ניהול מדיניות מחושבת מראש. על-ידי-כך אפשר יהיה אולי למצוא מציגה בין החופש והיחוסה הדרושים, לבין ההכרח להשגחה קפדנית. אני מציע איפוא להשתמש בהזדמנות זו כדי לחשוב גם על הפרספקטיבה הרחבה יותר של העניינים.

ז. סוואייב:

ברצוני לשאול: מתי התערב מבקר-המדינה בעניני "עמידר" ומתי התחילה הביקורת שלו

בענין זה?

אם מבקר-המדינה כבר נוכח בתחילת בחקורתו שהעובדות הן כלשכך חמורות, האם לא היה זה מחובתו להזהיר את הממשלה ואת ועדת הכספים על הענין, כדי שתוצא הוראת ביניים להסדר העניינים עד לגמר עריכת הדו"ח? ואם הדבר לא נעשה עד עתה, האין מקום עתה להוראת-ביניים כזאת? האם יש מקום שמנהל החברה הנוכחי ימשיך סמחר לנהל את החברה, והאם אין מקום למנות מנהל כללי אחר באופן זמני, עוד מבלי להוציא פסק-דין על המנהל הקיים?

ש. דיין:

מאחר שבהיקף גדול כזה של יחידות הדיור יכולות למרות חמלות מה ושם רצוני לשאול:

נ.ש.

ככמה יחידות קרה מה שקרה?

לפי הדו"ח אי-אפשר לדעת אם החשדותן
במעילה או ברשלנות; כדאי לכך לדעת במה מדובר.

האם בחוזים עם הקבלנים לא היה מדובר על
קנסות למקרה שאין הבניה טובה? אם באמת הבנינים אינם טובים, האם אין
מקום לשנות את תנאי התשלומים של המשתכנים?

מה להבא? אם אנו מכירים כולנו בעסק הביש
הזה, הרי אי-אפשר להמשיך כך, אך בדו"ח לא הוצגו השינויים שיש לעשותם.

א. הרצפלה:

הדוד רותח! אני מודע לכם שאני חבר
ההנהלה של "עמידר" מטעם הקרן-הקיימת
(אם-כי התנגדתי לכך, שקרן קיימת תכנס לעסק זה), אך עד היום לא התקיימה
אף פעם ישיבה ולא הוזמנתי אליה! השאלה היסודית היא, באיזו רשות יכולנו
להרשות לעצמנו את הלוקטוס הזה, למסור לאדם אחד שיהיה הפוסק היחיד?

הקמנו בזמנו את "עמידר" לא כדי להוסיף
עוד חברה, אלא כדי ליצור מפעל מיוחד, אך הנה יצרה "עמידר" חברות משנה,
בזמן שלא היה זה כלל מתפקידה.

הדבר הראשון שעלינו לעשות, הוא לדאוג
שממחר תהיה הנהלה של 3 איש לפחות, ואולי פדאי להוסיף על כך. כן עלינו
לדרוש משר האוצר שיתן אצאל לנו תוך שבוע ימים תשובה מה הוא עושה כיוחס
ל"עמידר" ולחזיק הנהלתה. אז אפשר יהיה לשבת בשקט ולכרר את פרטי הדו"ח.

מר עילם:

זה עתה גמרה את עבודתה הוועדה שמתמנתה
לטיפול בשאלות הריאורגניזציה במערכת
השיכון, והדו"ח שלה - לאחר עיון האוצר - יובא בוודאי בפני ועדת הכספים.

ברצוני להעיר כמה הערות אימפורמטיביות:
חברות השיכון והרשויות המקומיות בנו במסגרת "עמידר", באשראי שהועמד
לידם על ידי "עמידר", למעלה מ-4000 חירות. זה נקבע כאשר כראש "עמידר"
עמדה בנהלה שלמה.

"אפרידר" היא חברה שנוסדה ביוזמת יהודים
מדרום-אפריקה, והם התחילו בעבודה באשקלון. פעולה זו נעשתה מתוך שותפות
עם הממשלה. חלק הממשלה בענין זה היה באמצעות "עמידר". בסכומים שהועמדו
לרשות "עמידר" בשלבים מאוחרים יותר כהשתתפות במימון מצד הממשלה - כפי
שניתן ל"רסקו", ל"נוה-עובד" וכו'; מתוך שותפות זו בנתה "אפרידר" שכונה
באשקלון, מן היפות ביותר בארץ.

בתי העץ הוקמו על-ידי הסוכנות בשלב המוקדם
של ראשית הבניה לצרכי השיכון. לאחר אצאת נמטרו הצריפים ל"עמידר", בתחילה
לניהול וסידור, ובהמשך - כתמורה חלקית של השתתפות הסוכנות ב"עמידר". נכון
שהממשלה נתנה ל"עמידר" סכומים, כחלק של הממשלה ב"עמידר". הממשלה קנתה
אגרות-חוב מ"עמידר" תמורת בתי-עץ אלה.

לגבי טיב הבניה: לבתים בהדר-יוסף יש חסרונות
רבים, פרט לאחד: הם בתים חזקים ביותר. ניבנו כ-4000 בתים כאלה בחלקי
הארץ השונים, בתים יצוקים מא' ועד ת': 4 דירות בבית, דירות קטנות. בהמשך
הזמן הקימה "עמידר" על-פני הבתים האלה קומות שניות, בנות שתי דירות,
גדולות יותר; 4000 בתים אלה חוללו את המפנה בעניני השיכון ב-1949. הבתים
הוקמו בקצב של 2 בתים ליום, ובשיטה זו היו ליקויים לא מעטם מבחינת בנין
ערים, מבחינת צורת השכונה, צפיפות יתרה וכו', אבל טיב הבתים הוא טוב.

ב.ש.

טיב הבניה בארץ בכללו הוא נמוך בשנים האחרונות, מסיבות רבות; גם מבחינת הסטנדרט של המזמין. כאשר בית עלה 400 לירות, היה הבדל של 10 - 15 לארות של טיב גבוה יותר לבין נמוך יותר, ובכל זאת הלכו בדרך הזולה כדי לזכות ביחידות נוספות, כי המדובר היה באלפי יחידות. ככל שהוקמו יותר בתים מהסטנדרט הנמוך, כן הוקטנו מספר המבנים במעברות, שאין להן תכלית.

טיב הבניה בשנים האחרונות הוא למטה מבינוני ואף למטה מזאת, גם מאחר שהקבלנים בארץ אינם נמצאים על רמה מספקת מבחינה מוסרית ואחרת. אם דיברתי קודם על אחת השכונות היפות, באשקלון, מבחינת התכנית, סידור הבית, המרחב וכו' - הרי אני מצטער להגיד שטיב הבניה אינו מניח את הדעת. יש גם לזכור, שרוב הבניה של "עמידר" נעשתה ב-1950/51, כאשר לא היו פועלים מקצועיים ורוב העבודה נעשתה על-ידי מתלמדים.

הערה לגבי הקשר עם החברה המרכזית בנוגע לחומרים: בדרך כלל רצוי לשקול היום דברים לא בשכל של היום, אלא בשכל של אתמול. אז, כשהעמידו לשות "עמידר" וחברות אחרות חומרי בנין מהמילווה האמריקאי, עוד לא היתה הרגישות לדיספוזיציה של חומר, כפי שיש היום.

את תשובת מבקר-המדינה נשמע בישיבה הבאה, אך אמסור לו את רשות הדיבור לערה אחת.

הי"ר י. גורי:

ברצוני לציין, כי בדעתי לטפל ב-3 שאלות הדורשות בירור:

מבקר המדינה ז. מוזס:

(א) - הבעיה הכללית של החברות הממשלתיות - באיזו מידה הטיפול הנוכחי על-ידי הממשלה מספיק, ובאיזו מידה אינו מספיק, לפי הנסיון הכללי שלנו.

(ב) - השאלה המיוחדת של "עמידר", ומה הן המסקנות שיש להסיק מתוצאות הביקורת.

(ג) - מה אפשר לדרוש ממבקר-המדינה בעניינים כאלה, ומה בלתי-אפשרי לדרוש ממנו.

הישיבה סגורה.

הי"ר י. גורי: